Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

Ἡ Συναυλία τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν (Σολίστ: Ρένα Κυριακοῦ. Διευθυντής: Βάκλαβ Σμέτατσεκ).

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΑΝΤ. Κ. ΛΑΒΔΑ

Ἡ Εἰσαγωγὴ «Ἀντιγόνη» τοῦ Τσεχοσλοβάκου Συνθέτου Βλαντιμὶρ Ζόμερ, ἄνοιξε κάπως αἰνιγματικὰ τὴν Συναυλία τῆς Κ.Ο.Α. (28 Ἰουνίου). Τὸ ἔργο δὲν εἶναι γνωστὸ ἐδῶ καὶ ἡ ἀναγραφομένη στὸ σχετικὸ σημείωμα τοῦ προγράμματος πληροφορία ὅτι, ἀποτελεῖ Εἰσαγωγὴ στὴν «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλέους, δὲν διαφωτίζει πολὺ ὡς πρὸς τὶς προθέσεις τοῦ Συνθέτου. Ἔτσι, ἔχει νὰ ὑποθέση κανείς: ἢ, ὅτι εἶναι ἁπλῶς σύνθεσι διαφόρων στοιχείων μιᾶς ὑποκρούσεως γιὰ τὴν Τραγωδία αὐτὴ καὶ δὲν ἀποβλέπει παρὰ μόνο στὴν συγκέντρωσι τῆς προσοχῆς τοῦ θεατοῦ, ἢ, ὅτι, ἀντιθέτως, πρόθεσις τοῦ Συνθέτου ὑπῆρξε ἡ ἀπόδοσι τοῦ ψυχικοῦ κλίματος τῆς Τραγωδίας ποὺ πρόκειται νὰ ἐπακολουθήση. Ἂν ὁ στόχος ἀφορᾶ στὴν δεύτερη περίπτωσι, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ διαπιστωθῆ ὅτι, τὸν ἐπέτυχε, ἢ, τοὐλάχιστον, τὸν ἐπλησίασε ὁ Συνθέτης. Διότι, οὔτε στὶς βαθειὲς συγκρούσεις οὔτε στὸ μεγαλεῖο τῶν ἰδεῶν τοῦ Σοφοκλείου δράματος ἠμπορεῖ — κατὰ καμμίαν ἀναλογία, ἐποχῆς, ἀντιλήψεως, τεχνοτροπίας — ν' ἀνταποκριθῆ ἡ μουσικὴ αὐτὴ ποὺ σύγκειται ἀπὸ ὀρχηστρικὰ «effets» ἐνδεικτικά, μέν, εὐκολίας στὸν χειρισμὸ τῆς ὀρχήστρας, ἀλλὰ καὶ ποὺ ἔχουν γίνει, πλέον, τόπος πολὺ κοινός, ἀπὸ τὴν κατὰ κόρο χρῆσι στὴν ὀρχηστικὴ γραφή, ἐπὶ ἱκανὲς δεκαετηρίδες. Καὶ τὰ συστατικὰ αὐτά, μαζὶ μὲ μελωδικοὺς τύπους ἐπίσης κοινούς, δὲν ἀποτελοῦν ἕναν διάκοσμο, ἢ, δὲν ἔρχονται ὡς συμπλήρωμα κάποιων αὐτοδύναμων κεντρικῶν ἰδεῶν, καθὼς θὰ ἠμποροῦσε νὰ προϋποθέση κανείς, ἀλλὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ οὐσία καὶ τὸ κέντρο τοῦ συνθέματος. Ἔτσι καὶ ὅλος ὁ δυναμισμὸς στὸν ὁποῖον ἐξωθεῖται ἡ ὀρχήστρα ἀπὸ τὴν παρτιτούρα τοῦ ἔργου αὐτοῦ, προβάλλει σὰν ἕνας, ὑπερβολικά, μάλιστα, ὀγκώδης ἠχητικὸς θόλος, ποὺ δὲν ἔχει νὰ καλύψη, ἢ, νὰ ἐπιστεγάση, τίποτε τὸ σημαντικό. Ἡ ἐκτέλεσι ὑπὸ τὸν Σμέτατσεκ ἔδειξε μιὰ πολὺ φροντισμένη ἠχητικὴ ποιότητα τῆς ὀρχήστρας, ποὺ διετηρήθη κατὰ πολὺ καὶ στὰ ὑπόλοιπα ἔργα τῆς Συναυλίας καὶ ποὺ ἦταν, ἐμφανῶς, ἀποτέλεσμα ἰδιαιτέρας προσοχῆς τῶν Μουσικῶν στὴν συνεργασία μὲ τὸν ξένο Μαέστρο.

Μὲ ὁλοκληρωμένη γνῶσι τοῦ ἔργου καὶ μὲ κυριαρχία στὰ ἐκφραστικὰ μέσα τοῦ ὀργάνου, ἐρμήνευσε ἡ Ρένα Κυριακοῦ τὸ 1ο κοντσέρτο γιὰ πιάνο τοῦ Μέντελσον. Ἡ τοποθέτησι τῆς Κυριακοῦ ἀπέναντί του, φάνηκε νὰ μὴν εὐνοεῖ τὴν ἔντονη ὑπογράμμισι τοῦ ρομαντικοῦ στοιχείου ποὺ ἐνυπάρχει στὴν μουσικὴ αὐτή. Βεβαίως καὶ ἡ ἀκριβῶς ἀντίθετη ἄποψι, δὲν θὰ προκαλοῦσε περισσότερες εὔλογες ἐπιφυλάξεις. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Μέντελσον θέτει ἐμπράκτως θέμα ἀναλογίας κλασσικοῦ καὶ ρομαντικοῦ πνεύματος, καθὼς συμπλέκονται, συζοῦν καὶ συναναπτύσσονται, σὲ ὅλη τὴν γραμμὴ τῆς δημιουργίας του: ἡ κλασσικὴ σαφήνεια τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς διατυπώσεώς των, ἐπίσης καὶ μία ἀνάλαφρη διάθεσι (ἀπόρροια τοῦ μουσικοῦ «ροκοκό» πού, ἀπ' ὅλους τοὺς Ρομαντικούς, μόνο στὸν Βέμπερ [δυσανάγνωστο] τόσο, πρὶν ἀπὸ τὸν Μέντελσον καὶ σὲ κανέναν ἄλλον, ἴσως, ὕστερα ἀπ' αὐτόν), μὲ τὴν ρομαντικὴ διαχυτικότητα τῆς μελωδικῆς φράσεως καὶ τὶς ἐκπλήξεις μιᾶς ὀρχηστικῆς πολυχρωμίας. Ἀλλ' ἐφάνη, πάντως, ὡς μία ὑπεύθυνη, μία ἐν ἐπιγνώσει θέσις ἡ ἑρμηνεία τῆς Κυριακοῦ ἐνῶ δὲν ἀπεκαλύφθη κάτι τὸ ἀνάλογο στὴν σύμπραξι τῆς ὀρχήστρας.

Ὁ Σμέτατσεκ, ἦταν φανερὸ ὅτι, εἶχε ἐνδιαφερθῆ γιὰ τὴν ὀρθὴ διαβάθμισι τῶν ἠχητικῶν «πλάνων» καὶ εἶχεν ἐπιτύχει νὰ δίδη σχεδὸν πάντοτε τὴν κατάλληλη στάθμη τῆς ἠχητικῆς ἐντάσεως, γεγονὸς ποὺ εἶχε καὶ μίαν ἐπὶ πλέον ἱκανοποιητικὴ πλευρά, ὅτι ἐπεβεβαίωνε τὶς ἐν προκειμένῳ, δυνατότητες τῆς ἑλληνικῆς ὀρχήστρας. Ὅμως, αὐτά, ποὺ ἦταν πράγματι, στὸ μέτρο τους, προσόντα τῆς ἐκτελέσεως, ἔμοιαζαν πιὸ πολὺ σὰν μία ἐκ τῶν ἔξω τακτοποίησι τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων, παρὰ σὰν ἐσωτερικὲς ἐκδηλώσεις «ζωῆς» τοῦ ἰδίου τοῦ ἔργου. Καὶ ὡς ἀποτέλεσμα ἦρθε τὸ ὅτι, τὸ περιωρισμένου ὀπτικοῦ πεδίου, τεχνικὸν ἐνδιαφέρον αὐτό, δὲν ἔφερνε καὶ τὸ ἀναμενόμενο καλλιτεχνικὸν ἐξαγόμενο. Ἡ ἔλλειψι μιᾶς γενικῆς συνθετικῆς ἀντιλήψεως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διαθέσεως τοῦ ἔργου γινόταν αἰσθητὴ καὶ στὴν ὁλικὴ ἐντύπωσι καὶ σὲ κάποια καίρια σημεῖα, ποὺ προσδίδουν στὸ ἔργο βασικά, χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: ἔτσι δὲν τραγουδήθηκε ἡ διφορούμενη διάθεσι (μία, κατὰ τὸ σλαβικὸ πρότυπο, θὰ ἔλεγε κανείς, ἀνάμιξι ρωμαλεότητος καὶ παραπόνου) τοῦ α΄ θέματος τοῦ πρώτου μέρους καὶ ἔμεινε σχεδὸν ἀνέκφραστος ὁ λυρικὸς ρόλος ποὺ ἔχουν οἱ βιόλες καὶ τὰ βιολοντσέλλα μαζί, στὸ δεύτερο μέρος.

Ἀνάλογα ὑπῆρξαν τὰ φαινόμενα στὴν Ἑβδόμη Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν, μὲ πιὸ ἔντονη, ὅμως προβολή, σ' αὐτὸ τὸ ἀποκλειστικὰ ὀρχηστρικὸ ἔργο. Τὸ πρῶτο μέρος τῆς Συμφωνίας αὐτῆς, διεξήχθη μᾶλλον χωρὶς ἐνδιαφέρον καὶ ὄχι πάντοτε συγχρονισμένο. Στὸ δεύτερο μέρος, ἤδη λίγο ὕστερα ἀπὸ τὴν, σὲ πολὺ καλὴ δυναμική, ἔναρξί του, κάτι τονισμοὶ ποὺ δὲν προβλέπονται ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ ἔργου, ἔδιναν μία, ἔστω μικρή, ὑποψία χορευτικοῦ χαρακτῆρος, ἐκεῖ ποὺ ὁ Μπετόβεν ἠθέλησε ἕναν πομπικό, μὲ διαλεγμένα ἀρχαιοελληνικὰ μέτρα, βηματισμό. Ἀργότερα, ἡ μυστηριακὴ ὑφὴ τῆς πολυφωνικῆς περιόδου τοῦ ἰδίου μέρους, μετεβλήθη σὲ ἕνα «κέντημα», σχεδὸν μηχανικὸ ἀπὸ γρήγορους φθόγγους καί, ὅσο προχωροῦσε τὸ μέρος αὐτό, τόσο πιὸ πολὺ κατεστρέφετο καὶ ὡς ἰδέα καὶ ὡς συναίσθημα. Ἕνα κακὸ γνώρισμα τοῦ τρίτου μέρους («Σκέρτσο») ἦταν ὅτι, δὲν τοῦ ἐδόθη ἡ ὑπερβολικὴ ταχύτης ποὺ συνηθίζεται καὶ ποὺ πολτοποιεῖ τὴν ὁμάδα τῶν ἀρχικῶν φθόγγων του. Ἀλλὰ τὸ «τρίο» ποὺ παρεμβάλλεται, εὑρίσκεται σὲ ἀπόστασι πλήρους ἀδιαφορίας ἀπὸ τὴν λικνιστικὴ διάθεσι ποὺ τὸ χαρακτηρίζει. Οἱ ἀβυσσαλέες δυνάμεις ποὺ κινοῦνται κάτω ἀπὸ τὸν διονυσιασμὸ τοῦ Φινάλε (καὶ ποὺ ἐκδηλώνονται ἄλλοτε μὲ τὶς ἀπότομες κατακρημνίσεις τῶν κοντραμπάσσων καὶ ἄλλοτε μὲ τὶς κραυγὲς στοὺς κρατημένους φθόγγους τῶν δευτέρων χαλκίνων), δὲν προσείλκυσαν τὴν ἑρμηνευτικὴ προσοχὴ τοῦ Μαέστρου καὶ καθόλου δὲν ἐφάνησαν νὰ τὸν συνεγείρουν, ἀπασχολημένον πάντοτε ἀποκλειστικὰ στὶς, βεβαίως ἀπαραίτητες, λεπτομέρειες. Ἐν τούτοις, οἱ ἀκροαταὶ ἐξεδήλωσαν μία πολὺ ζωηρὴ ἐπιδοκιμασία. Τοῦτο θὰ πρέπει νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ὀφείλεται στὸ ἀντίκρυσμα ποὺ ἐνυπῆρχε στὸ ἀκροατήριο γιὰ τὸ ἔργο αὐτό, ἀνεξαρτήτως τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἐκτελέσεως. (Ὁ Μπετόβεν, ἀπὸ κάποιαν ἀντιστοιχία πρὸς ψυχολογικοὺς νόμους, φαίνεται, θὰ ἐκφράζῃ πάντοτε πολλὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ συγκινῇ). Τὸ Φινάλε, ἐπανελήφθη ὡς «μπίς». Καί, τελικῶς, ὡς «μπίς» ἐκέρδησε πολύ. Διότι ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἀκροατῶν εἶχε διοχετευθῆ, κατὰ τὸν ἐγκάρδιον ἑλληνικὸν τρόπον στοὺς ἰδίους τους Μουσικοὺς τῆς ὀρχήστρας.

ΑΝΤ. Κ. ΛΑΒΔΑΣ